

14. октобар 2018.

Тони Морисон и Ален Елкан

ПОСЛЕДЊИ ИНТЕРВЈУ

Тони Морисон живи у кући пуној сунца поред реке Хадсон. Једног суботњег поподнева, Викторија Буржоа и ја кренули смо на возњу уз реку Хадсон од четрдесет пет минута, са возачем који је цео живот провео у Њујорку и показао нам све различите делове Њу Џерзија, северни део државе, Јонкерс, Конектикат. Кад смо стигли, дочекала нас је срдечно, а док је причала о свом процесу писања, рекла је: „Мој сто у приземљу не гледа на реку него према дворишту на речној обали, јер иначе не бих ништа радила, већ бих по цео дан само у њу гледала... Овде се слана вода коју доноси плима меша с речном водом због тога што смо тако близу Њујорка.”

Ален Елкан: *Да ли већ дуго живите у овој кући поред реке Хадсон?*

Тони Морисон: У овом округу сам око тридесет и пет година, а у овој кући неких петнаест или двадесет. Једном приликом је изгорела, па смо се сви преселили у Њујорк док је нисам обновила.

А. Е.: *Радили сте у издавачкој кући Random House, као...*

Т. М.: Уредница, да.

А. Е.: *...као уредница, у Њујорку, зар не? Колико дуго?*

Т. М.: Не знам. Морам да вам откријем велику тајну. Имам осамдесет и седам година. Дакле, ништа не памтим! Али било је добро. Волела сам да радим за *Random House*. Али тамо сам у неком

тренутку била једина особа која је и списатељица и уредница, поред Доктора. А онда је он одлучио да више не жели да буде уредник, па је дао отказ и само је писао књиге. Ја, с друге стране, нисам имала тај луксуз, јер сам подизала два сина, тако да сам остала на послу. Али била сам и списатељица, а мој уредник Боб Готлиб је био у издавачкој кући *Knopf*. Управо сам разговарала с њим, јер ме малтретира због још једне књиге. Онда сам, наравно, уређивала текстове других људи. Бити и ауторка и уредница... не знам, то је радио само Докторов, отприлике годину дана. Мени то није било тешко...

А. Е.: *Али напустили сте њај њо-сао да бисте постали списатељица. А њошом сте предавали и на Принстону. Да ли сте онда оштели из издавачке делатности да бисте постали професорка или списатељица?*

Т. М.: Не, стално сам писала. Кад сам оно објавила *Најллавље око*? Седамдесет друге или ту негде.¹ Тако да сам увек писала, и кад сам била уредница и кад нисам. А и кад сам напустила *Random House*, заправо сам морала да радим. Било је неопходно да имам приход, увек.

А. Е.: *Како су се предавале Ваше књије?*

Т. М.: Продавале су се добро, али не може се много зарадити од лепог,

¹ Роман *Најллавље око* објављен је 1970. године. (Прим. прев.)

елегантног романа. Новац углавном до-
носе кримићи или еротски романи.
Али добро је што би продаја увек на-
докнадила аванс који бих добила, тако
да нисам била дужна издавачу након
објављивања књиге – што није случај
код свих писаца. А и издавачи су поне-
кад знали да зараде нешто.

А. Е.: *Али нисте веровали у тај из-
вор прихода, желели сте друи посао.*

Т. М.: Желела сам да пишем! Већ
сам имала други посао. Предавала сам
на Јејлу и Корнелу док сам радила као
уредница за *Random House*, једном не-
дељно сам држала предавања на коле-
џу. То је било занимљиво јер након што
сам почела да петком узимам слободан
дан због предавања, и друге колеге, дру-
ги уредници, почели су да раде исто.
Рекли су: ако може она, могу и ја!

А. Е.: *У њом њериогу сте уиознали
Умберта Ека?*

Т. М.: Ека?

А. Е.: *То је било сегамдесетих?*

Т. М.: Да, да. Видела сам га два пута.
Једном у Италији. Зашто сам била у Ита-
лији? Не знам. А онда је дошао да пре-
даје тамо где сам и ја радила, можда на
Принстону, само на неколико дана.

А. Е.: *Таг сте радили на Принстону?*

Т. М.: Пре тога сам радила на Др-
жавном универзитету Њујорка, а онда
ме је једна жена с Принстона позвала
да дођем и видим да ли желим да пре-
ђем код њих. А моји су синови – имала
сам два сина – тад били у узрасту кад
сам им још била потребна.

А. Е.: *Рекли сте да сте писали врло
рано ујутру, зар не?*

Т. М.: Да.

А. Е.: *Јер сте имали синове.*

Т. М.: Јер сам морала да их преду-
хитрим. Они су се будили, не знам ни ја
кад тачно. Будила сам се по мраку, без
обзира на доба године, тик пред свита-
ње – сећам се како седим за својим сто-
лом, ишчекујући зору, и то је увек било
петнаест-двадесет минута пре изласка
сунца. Али ујутру сам изузетно паметна!
Како дан одмиче, то једноставно нестаје.

А. Е.: *Колико дуго сте писали?*

Т. М.: Починјала сам рано ујутру,
чим устанем, пре свитања, и онда сам
писала до ручка, до поднева отприлике,
неких шест сати, али ти сати су били
прилично плодни. Мада не увек. Поне-
кад морате само да ишчитате нешто што
сте већ написали и унесете исправке,
или да нешто избришете, прецртате...

А. Е.: *Јер сте сами себи били урег-
ница?*

Т. М.: Тачно тако.

А. Е.: *Како је бићи уредница самој
себи? Да ли сте стирожии према себи нећо
према друћим писцима? Рекли сте да
сте писали јер сте желели да чиишите
литературу какву сте сами писали,
зар не?*

Т. М.: Да.

А. Е.: *Дакле, кад сте чиишали оно
што сте написали, да ли сте били јед-
нако нећрисћрасни као да је у иишању
неко друћии?*

Т. М.: Да. Неко други врло сличан
мени. Морала сам да поставим границе
како не бих била непрестано задовољна

свиме што напишем. То се никада није десило.

А. Е.: *Нисте били задовољни?*

Т. М.: Не. И понекад је то напросто загонетно. Сећам се реченице која ми се цело лето врзала по глави, нисам знала шта значи, ни зашто ми се мота по глави. Онда сам је записала на парче папира, и након што сам то урадила, дошла је наредна реченица. Па још једна. Не знате како ће се то десити.

Мој сто у приземљу не гледа на реку него према дворишту на речној обали, јер иначе не бих ништа радила, већ бих по цео дан само у њу гледала. Тако да сам гледала постранце, у овом правцу, и једна жена је изашла из воде, ходала обалом дуж мог дворишта и потом села на камен. Била је обучена, имала је шешир, лепу хаљину... Тако да је доспела у књигу, потпуно обучена, уклопила сам реченице у рукопису...

А. Е.: *Пишете руком, зар не?*

Т. М.: Да, на жутој хартији. Стара школа. Тако су нас учили.

А. Е.: *Али зашто оловком?*

Т. М.: Зато што ако пишете пенкалом, то звучи арогантно. Кад пишете оловком, делује да знате шта радите, али сте вољни и да бришете.

А. Е.: *Написали сте многа књија, зар не?*

Т. М.: Да. Око осам, мислим. Неке бих волела да прерадим, једну свакако.

А. Е.: *Коју?*

Т. М.: *Најплавље око.* Прву књигу. Сад знам више, паметнија сам.

А. Е.: *Најплавље око – о девојчици која жели да има плаве очи?*

Т. М.: Да. Много ми се свиђала док сам писала о њој јер је била стварна девојчица. Кад ми је било седам-осам година, имала сам пријатељицу из комшилука која ми је била вршњакиња, и једном приликом смо шетале улицом, а она је рекла да се сваке ноћи моли... нешто смо се свађале око тога да ли постоји Бог...

А. Е.: *Са седам година?*

Т. М.: Да, јер она је рекла да нема Бога. А ја сам рекла да Бог постоји, и... не знам шта сам рекла после. Тако да смо се посвађале. Присуство одсуства.

А. Е.: *И мислила је да Бој не постоји јер није имала плаве очи?*

Т. М.: Па зато је и знала да нема Бога, јер се сваке ноћи – или сваког дана, сваког јутра, сваког нечега – молила, обрађала се Богу и тражила плаве очи, а он јој их никада није дао. Тако да он, пошто јој није дао плаве очи, онако како је тражила, очигледно, не постоји!

А. Е.: *Према Вашем искуству, гакле, Афроамериканци не желе да буду Афроамериканци већ Норвежани?*

Т. М.: Не, не, не, она је била прелепа, заправо, иако то тада нисам схватала. Али била је невероватна – црна као ноћ, невероватно лепа – облик лица, усана, нос, велике очи...

А. Е.: *Била је врло лепа?*

Т. М.: Предивна! Али бринула се само о боји своје коже. И окренула сам се да је погледам, да је видим, и помислила сам: *Шта? У том узрасту нисам*

знала шта је *лейоша*. Остала сам затечена. Тад сам први пут погледала пријатељицу и схватила... помислила да је лепа. Нисам имала ту реч у речнику. Познавала сам речи „слатко”, „лепушкасто”, али „лепо”? То је било нешто попут неба, или нечег сличног. Ето.

А. Е.: *Али у књиџама ојисујејше живој Афроамериканаца као шежак, зар не? Међу њим, истовремено као да осећаше носџалиџу за њедесетима.*

Т. М.: Да, било је то тешко...

А. Е.: *Да ли зајшо шјшо сјше били млади, или зајшо шјшо...?*

Т. М.: Не, већ зато што – не, тешкоће које сте поменули – живот црнаца – ми нисмо били људи, били смо црнци.

Због тога је постојало раздвајање. И не сећам се да сам била несрећна или да су моји пријатељи и породица били несрећни због тога, али било је одређених ствари које нисмо могли да радимо, и одређених места на која нисмо могли да идемо. Знате, ресторани, делови града, и тако даље. Али направили смо сопствени кварт. На пример, живели смо на обали језера Ири и постојао је истоимени парк под управом града, но црнцима није било дозвољено да уђу у њега. Тако да су они – односно ми – ишли даље низ обалу, отприлике километар и по ниже, и прилазили језеру тамо уместо овде. Направили смо сопствени парк.

А. Е.: *То је било време кад многе мањине, чак ни Јевреји, нису биле љихване у друштву.*

Т. М.: Не, не, они су били врло изоловани. Једина разлика, макар у мом крају, која год да је раса у питању, или Јевреји, или Италијани – како су само били сурови према Италијанима! – једино је средњи слој био прихваћен, виша класа белаца која је живела на обали. Они су били лекари и стоматолози, па су мислили да су краљеви и краљице, а да су сви остали испод њих. Али ваљда је то више утицало на одрасле него на децу јер смо школу похађали заједно. Кад сам ишла у четврти разред, са мном су у одељењу била два мала Италијана која нису знала енглески, тек су стигла у Америку, па ме је учитељица натерала да седим с њима у клупи како бих их научила да говоре енглески, што сам и учинила.

А. Е.: *Волели сте га љодучаваше, зар не?*

Т. М.: Волела сам да подучавам те мале барабе. Испала сам паметна јер је један од њих касније постао градоначелник нашег градића.

А. Е.: *Дујо љрегајеше.*

Т. М.: Волим да предајем јер се тако много научи. Не ради се само о ономе што ја њима говорим већ и о ономе што добијам заузврат, а то заиста волим. Не причам само ја него водимо разговор, на неки начин. Предавала сам на Принстону око седамнаест година. Отишла сам недавно. Моја секретарица Рут и даље ради тамо.

А. Е.: *Да ли више волише га љрегајеше или да уређујеше књије?*

Т. М.: Не знам, заправо. Мислим да бих сад вероватно више волела да сам уредница. Мислим. Зато што имам

осамдесет и седам година, и не желим нигде да идем. Али те две ствари су за мене готово исте.

А. Е.: *Да ли још љишеше?*

Т. М.: О, да.

А. Е.: *Још љишеше у љеџу јујџро?*

Т. М.: Не.

А. Е.: *А кад љишеше?*

Т. М.: Сад више не могу тако. Будим се у исто време, али физички послови су сад толико другачији, знате.

А. Е.: *Кад онда љишеше?*

Т. М.: Сад... увече.

А. Е.: *Касно љо љодне?*

Т. М.: Још касније, рекла бих. Предвече, око шест-седам. Тако некако. Да. Понекад напишем три странице. Видите ону жуту хартију тамо, те нотесе. Понекад могу да напишем три странице, а понекад пола, зависи – не ради се о количини већ о томе колико ми је нешто јасно, нешто што бих желела да развијам.

А. Е.: *Како функционише љроцес љисања романа? Ојсега Вас једна љрича?*

Т. М.: О, не знам, нешто од тога је... различито је...

А. Е.: *Ако имајеш један рукојис, нови, држиш се њега?*

Т. М.: Да, радим само на једном рукопису.

А. Е.: *Колико Вам је љошребно да најишеше књију?*

Т. М.: За књигу коју сам написала најбрже требало ми је три године. Махом ми треба шест или седам.

А. Е.: *Ваша најпознатија књија је Вољена?*

Т. М.: Не знам, да ли је?

А. Е.: *Мислише ли да је то Ваш најбољи роман?*

Т. М.: Не.

А. Е.: *Не?*

Т. М.: Мој најбољи роман је *Џез*. Али он никога не занима осим мене. Јер никада нисам употребила реч „џез“, али сам га обликовала онако како се ствара џез, музика се не изводи, него ствара. Такав је, никада не знаш шта ће испати... иновативан је, мења се...

А. Е.: *О чему се ради у њему?*

Т. М.: Нећу вам рећи. Желим да га Ви прочитате.

А. Е.: *Онда ћу ја прочитати.*

Т. М.: Ради се о том периоду, знате, двадесете године прошлог века, у великом граду попут Њујорка.

А. Е.: *Да ли сте истраживали то доба пре самој писања?*

Т. М.: Истраживала сам Њујорк тог периода. Како су изгледале зграде – двадесете године у Њујорку биле су врло модерне. А музика је била сјајна. Није ни било много сегрегације. Било је доста мешања. Због музике, ваљда. Ако бисте шетали Харлемом, Петом авенијом, могли сте да... било је дивно. И други причају о томе на тај начин и чини се као да је то најзбудљивије место, једино му је Њу Орлеанс био сличан. Али оба та места су, схватила сам, места музике. *Џез* у Њу Орлеансу, музичари који

живе и свирају тамо. Сачмо и сви ти момци. Тада се у Њујорку свирала другачија врста музике...

А. Е.: *Волише музику.*

Т. М.: Волим.

А. Е.: *Јер у Вашим књијама има музике.*

Т. М.: Једино сам тако могла да уживам у музици пошто не умам да свирам ниједан инструмент.

А. Е.: *У свим Вашим књијама има музике, зар не?*

Т. М.: Да, то што кажете има смисла. Моја мајка је стално певала, имала је *ирелеју* боју гласа. Није била школована певачица већ рођени таленат. Певала је боље од било које певачице коју сам у животу чула. Од Беси Смит и свих осталих. Ето. Терала нас је на часове клавира, а нама се чинило као да нас тера да поново учимо да ходамо! Морали смо да идемо у школу да бисмо научили да радимо нешто што је она радила сама од себе, по цео дан?!

А. Е.: *Филип Рош није желео да ја истражујем јеврејским писцем већ само писцем.*

Т. М.: Сећам се тога. Познавала сам га.

А. Е.: *Да ли сте црнкиња списатељица, или само списатељица?*

Т. М.: Ја сам црнкиња списатељица. Нема сакривања.

А. Е.: *Зашто сте црнкиња списатељица?*

Т. М.: Зато што ми људи попут Вас постављају то питање. Постоји разлика.

А. Е.: У чему?

Т. М.: У квалитету, музици, звуку, текстури... И о чему се ради? Знате, црнци који пишу – како се звао онај други? О, не могу сад да се сетим. Појавио се пре Болдвина и писао је о животу црнаца, али био је некако дистанциран, као да је посматрао тај живот одвојено од самог себе. Болдвина нису интересовали црнци, био је заинтересован за умеће писања, и за свет. Знате, живео је углавном у Европи. Али обојица су били екстремни у том погледу, јер ако сте писац, а притом и црнац, нису Вас приказивали у *The New York Times*-у. Нису добијали посао на универзитету.

А. Е.: *Од њага се свешћ многи променио.*

Т. М.: Променио се, јесте. Премда морам да кажем да је било негативних реакција у штампи кад сам добила Нобелову награду.

А. Е.: *Како сте се Ви осећали поводом њога, будући да је црначка прича у Америци најредовала од њага?*

Т. М.: Да, да, много смо патили, а неки су користили тај бол у музици, попут Нине Симон, ако ме разумете. Крепали су из тог бола, што је природно. Али писци...

А. Е.: *И Ви, њакође. Користили сте њај бол у Вољеној.*

Т. М.: Да. Тај бол је ту. Али није ограничен само на црнце. И бели писци раде исту ствар. Задиру у сећања која су најболнија, из детињства, завичаја, породице, и извлаче из тога једну врсту елганције коју користе у писању. Врло мало писаца пише само срећне ствари. Сви мисле да су Едгар Алан По.

А. Е.: *Рециите ми нешто о себи и променама. Живели сте током врло интересантног периода у којем су се дешавале промене у животицима црнаца, у односу на Ваше родитеље, бабе и деде...*

Т. М.: Да, да, десиле су се велике промене...

А. Е.: *Како сте се осећали кад је Обама њошћо прогласио?*

Т. М.: Обожавам Обаму. Тако сам се осећала. И он обожава мене! Па, не знам баш да ли ме воли... али, да, позвао ме је на један пријем. И отишла сам са својим сином Фордом.

А. Е.: *Дали мислите да се ради само о крајкошрајној промени?*

Т. М.: Питам се.

А. Е.: *Да ли сад живимо у друшћој Америци – њоново?*

Т. М.: С тим је готово. Имали смо Мартина Лутера Кинга, па Обаму. А он је освојио два мандаћа. Често изаберемо некога, а онда им никада не дамо други мандат већ само један. А он је имао два. Његова ћерка је једном дошла овде – старија, мислим. Интересовало ју је писање, и мислим да ме је његова супруга – не он – питала да ли бих могла да попричам с њеном ћерком која је желела да постане списатељица. И рекла сам да могу. Тако да је дошла овде, у музици, и разговарале смо. Била је дивна, дивна.

А. Е.: *Мислите ли да сад њошћоји више слободе и мање прогласуда?*

Т. М.: Мислим. Па, мој живот се променио јер сам позната. Али прави тест

је то што моји унуци, који су сад тинејџери, никад неће размишљати о ствари-ма о којима сам ја размишљала у њиховом узрасту. И њихова мајка која је похађала Колеџ Вудроа Вилсона и Принстон, тако да они нису у истој категорији.

А. Е.: *Ваши унуци се не осећају гру-тачије?*

Т. М.: Не, они се осећају супериорно. Моји унуци – једна унука је тренутно у Јордану, студира арапски језик. Не као црнкиња већ као неко ко жели да студира арапски у Јордану, што је невероватно! Заиста? Мени то никада не би пало на памет у том узрасту. Била сам врло поносна црнкиња, као што су, не знам, геј особе врло поносне. Увек постоји неки мали калуп у који можете да се уклопите. Није битно да ли то нешто значи или не...

А. Е.: *Шта значи бити врло поносна црнкиња?*

Т. М.: Шта то значи? Моја мајка је увек била „боља од некога”. Била је најбоља певачица, певала је у цркви, и њен глас је био толико леп да су белци из других делова државе долазили да је чују како пева. Зато сам имала потпуно другачији поглед на то шта значи бити – о, боже – на маргини друштва у односу на центар. Али то је било у Охајју, који је другачија држава. То се вероватно не би догодило у Џорџији.

А. Е.: *Данас свећ назадује. Национализам и фашизам се поново појављују у Европи.*

Т. М.: О, боже!

А. Е.: *Да ли мислише да је Америка у опасности?*

Т. М.: Да. То је нека врста корупције – корупција без стида. Обично кад имате лошег вођу, гомила људи се стиди. Сад се само неки људи, без обзира на своју расу, стиде због Трампа. Али не довољно. Замислите то – он стално лаже, чим зине.

А. Е.: *А како стоји код црнаца? Не баш добро, зар не?*

Т. М.: У реду, исто. Није му стало. Њему раса није важна.

А. Е.: *Он није расиста?*

Т. М.: Не знам. Али није у тој категорији – расиста – јер њему раса није важна. Важан му је новац. Претпостављам да воли богате црнце.

А. Е.: *Да ли је данас грутачије бити писац у Америци? Да ли људи мање читају?*

Т. М.: Па, рецепција је другачија – не знам, можда грешим у вези са тим, али дуго сам предавала на универзитетима, па сам мало изван тога, но имам осећај да људи не читају као некад.

А. Е.: *Не?*

Т. М.: Мислим да не читају као некад, и не читају колико су читали некад, а кад читају, не желе да читају одређене ствари, разумете? Не знам, можда мало грешим јер више не предајем, али кад сам била на Принстону, могла сам некако да наслутим атмосферу кад су у питању важне књиге. Сад кад више нисам тамо, не знам, морам да се ослоним на своју секретарицу.

А. Е.: *Зашто пишеше?*

Т. М.: То ми врло добро иде. То је један од разлога. Знам како то да радим.

Одувек сам знала. Проблем је био што други људи нису тако мислили.

А. Е.: *Шта Вас је навело да пишете кад сте били млади? Зашто сте остали сисајелица?*

Т. М.: Била сам у основној школи и моја мајка је дошла на индивидуалан родитељски састанак. Наставница јој је рекла да буде обазрива са мном јер сам врло талентована. Мислим да сам поменула мале Италијане које су ставили да седе са мном да би научили језик. Сећам се да смо, пошто је моје девојачко презиме било Вофорд, седели по абецеди. Дакле, ако вам је презиме почињало на слово W, као моје, седели сте у задњој клупи, а исто је било са децом чија су презимена почињала на Z, или B, и она би седела у задњој клупи. Дакле, била сам у задњој клупи. Поред мене је седела девојчица која се звала Ширли Вик. И онда су дошли ти мали Италијани. Само су их ставили у задњу клупу са децом попут мене и Ширли Вик.

А. Е.: *Како сте почели да пишете? Да ли сте прво написали неку крајку ирчу?*

Т. М.: Мислим да нисам писала док нисам отишла – сад се сећам – на колеџ. Не знам шта сам радила у средњој школи. Можда сам нешто написала, али не сећам се. Вратила сам се на свој колеџ пре тридесетак година и један од мојих колега радио је тамо, а кад сам отишла до њега да попијемо кафу, показао ми је да је користио нешто што сам написала током студија као пример доброг текста и делио је то својим студентима.

А. Е.: *Шта је добро писање?*

Т. М.: Волела бих да знам. Могу добро да пишем, али не могу да то и опишем.

А. Е.: *Дали Вам је Нобелова награда променила животи?*

Т. М.: Не. Дали су ми нешто новца, који сам потрошила. Наљутила сам многе. Писали су текстове који су били не баш увредљиви, али скоро, и то ме је погодило. Питали су се зашто су ми дали ту награду.

А. Е.: *Дали Вам је теже да пишете после толиких награда и признања?*

Т. М.: Не. Погледајте ово. Видите? То је мој нови рукопис. Цело јутро сам разговарала с уредником о њему. Зове се *Правда*.

А. Е.: *Волисте врло крајке наслове.*

Т. М.: Да, кад сте већ споменули. Нисам о томе размишљала, али истина је. Само ако се наметне, ако сажима нешто што постоји у књизи – или неког јунака или особу, некога ко живи у књизи, или пак неку врсту атмосфере.

А. Е.: *Дали бисте волели да се каже да сте њојични?*

Т. М.: Неки су ме тако описивали. Свиђа ми се то јер знам шта мисле. Мисле да је то једна врста узвишеног језика. Сви романи би требало да буду узвишени. Не желим да користим новинарски стил у својим романима и не волим га.

А. Е.: *Дали се неком писцу заиста дивиш?*

Т. М.: Колдвела сам обожавала годинама, годинама. Због његовог интелекта, ума, начина на који је разумео

ствари. Одлично је писао, одлично. Али има много добрих писаца. Код њега ми се свиђало то како... његов језик је деловао интимно, а осећања према јунацима искрена... срела сам га неколико пута. Досадни старац. Али су његови ликови били изванредни. Мислим, сигурна сам да га пријатељи нису сматрали досадним, али некако ми се то свидело. Није имао све... познавала сам писце који су били *йрави йисци*. И увек су се хвалили тиме. Ти људи су дивни, али увек су своје писање стављали изнад свега осталог.

А. Е.: *Да ли мислише да је књижевност црнаца данас веома жива?*

Т. М.: Дајте да размислим. Мислим да се помакла... знате, једно време је црначка музика била најважнија ствар. А онда и књижевност постаје важна, понекад, у случају појединих писаца и њихових романа, тад писање црнаца постаје важно. Као код Џејмса Болдвина. Сад, међутим, нема ништа посебно. Некако је ту... Али прешло се са музике, на крају, на књижевност – књижевност црнаца или књижевност о црнцима. А људи попут Болдвина нису чак ни живели овде. Он је живео у Турској или тако некако.

А. Е.: *А да ли мислише да је књижевност данас жива? Чишаше нове књије и...*

Т. М.: Да! Нисам сигурна да ли је тако код већине људи или не...

А. Е.: *Има ли неких нових и занимљивих йисаца?*

Т. М.: Појавиле су се неке младе жене. Оне представљају нови тип писца јер их занимају неке друге ствари.

А. Е.: *Жене су много найреговале.*

Т. М.: Мислим да јесу, да. Апсолутно.

А. Е.: *А шша Вас брине?*

Т. М.: Заиста ме брине човек који води ову земљу.² Толико је необразован, кукавица, плитак, егоцентричан, осветољубив... Старац. Има седамдесет и две године. Требало би да престане. Не знам, стварно је добра књига коју је о њему написао Вудвард,³ зове се *Сйрах*. Прочитала сам је и помислила: О, боже. Горе је него што сам мислила! А мислила сам да је лоше.

А. Е.: *Имаше ли разлоја да бугеше срећни?*

Т. М.: Да. Живела сам дуго. Добро је.

А. Е.: *А насшављаше да йишеше?*

Т. М.: О, да.

(*С енглеској йревео Драјан Бабић*)

² У тренутку овог разговора, председник САД био је Доналд Трамп. (*Прим. йрев.*)

³ Боб Вудвард (*Bob Woodward*; 1943), новинар *The Washington Post*-а, аутор је више књига о администрацијама различитих председника, а најпознатији је по књизи *Сви йредседникови људи* о Никсоновој администрацији коју је написао заједно са Карлом Бернстајном. (*Прим. йрев.*)